

2. Філатова О. А., Ломакін Г. І. Вікові та життєві кризи у колишніх учасників бойових дій та стратегії їх подолання. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія.* 2014. Вип. 48. С. 255–266.

Отримано 27.02.2017

УДК 364.048.4:355.23

Олександр Сергійович КОЛЕСНІЧЕНКО,

начальник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності

*Національної гвардії України науково-дослідного центру
Національної академії Національної гвардії України (м. Харків),
кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник;*

Яніна Володимирівна МАЦЕГОРА,

*провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності*

*Національної гвардії України науково-дослідного центру
Національної академії Національної гвардії України (м. Харків),
кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник*

ПРОЕКТ ПРОГРАМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Представлено результати теоретичних (уточнення поняття, завдань, видів, функцій психологічної реабілітації) та власних емпіричних досліджень, проведених співробітниками науково-дослідної лабораторії психологічного супроводження службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ щодо проекту організації та проведення психологічної реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій.

Виконання службово-бойових завдань в зоні проведення антитерористичної операції (далі АТО) військовослужбовці Національної гвардії України (далі НГУ) піддавалися впливу потужних стресогенних факторів і, безумовно, перебували в екстремальних умовах, які залишили в їх психіці гострі стресові розлади, посттравматичні стресові розлади та розлади адаптації (далі ГРС та ПТСР, РА).

Власні дослідження співробітників науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності НГУ показало, що військовослужбовці, які повернулися із зон військових конфліктів, володіють цілим рядом особистісних особливостей: порушення в області емоційної та пізнавальної сфер; порушення сну; повторювані нав'язливі спогади про події, пов'язані з перебуванням в зоні бойових дій; втрата навичок спілкування, наявність

агресивних тенденцій; висока конфліктність, недовірливість, не критичність, занепокоєння, песимізм, депресія.

Враховуючи вище зазначено співробітниками лабораторії при визначенні системи заходів психологічної реабілітації (далі ЗПР) військовослужбовців-учасників антитерористичної операції у системі медичної реабілітації на базі медичного реабілітаційного центру НГУ «Нові Санжари», за **метою** ставили визначити той комплекс психологічної роботи, який сприяє відновленню психічного здоров'я, відчуття психологічної безпеки та ефективної соціальної поведінки військовослужбовців.

Завдання психологічної реабілітації:

- 1) психокорекція порушення емоційної, особистісної та поведінкової сфери військовослужбовців;
- 2) оптимізація стану психічного здоров'я, відновлення стану психологічної безпеки, рівня якості життя з метою підвищення їх соціальної адаптації у родині, військовому колективі та суспільстві;
- 3) профілактика ранніх пограничних розладів психічного регістра (в тому числі проявів суїцидальної поведінки) у військовослужбовців;
- 4) навчання заходам саморегуляції (зняття напруги, тривоги, агресивності, контроль залежної поведінки, навчання засобам самомотивації);
- 5) формування конструктивних навиків соціальної взаємодії у суспільстві;
- 6) моніторинг стану військовослужбовців, які приймають участь в ЗПР;
- 7) мобілізація психологічних можливостей військовослужбовців у подоланні наслідків поранень, травм, інвалідизації, купірування больових відчуттів, психологічну підготовку постраждалих до операції та післяопераційний період.

Види заходів психологічної реабілітації:

1. Психодіагностика (моніторинг до та після медичної та ЗПР).
2. Психологічний лекторій.
3. Навчання засобам саморегуляції (контроль гніву, само мотивування тощо).
4. Тренінг відновлення психологічної безпеки особистості у військовослужбовців з ознаками ГСР та ПТСР.
5. Індивідуальні консультації, які проводяться одночасно незалежно від заходів основної програми психологічної реабілітації.

Розподіл функцій.

- 1) психолог-консультант – для індивідуальних консультацій та інших занять, які спрямовані на формування навиків саморегуляції та десенсибілізації, вступна лекція, діагностика; в тому числі і релаксаційні заходи кожного дня (крім тих, що йдуть в рамках тренерів).

2) психолог-тренер для проведення тренінгу відновлення психологічної безпеки особистості у військовослужбовців з ознаками ГСР та ПТСР.

3) сімейний психолог (групові та індивідуальні заняття).

4) сексолог / сексопатолог (групові та індивідуальні заняття).

Календарний план заходів психологічної реабілітації

День	Групова робота	Індивідуальна робота
1 день	1. Лекція (1 год.) на тему: «Наслідки психічної травматизації». Мета – формування свідомої участі у психологічних заходах. Надати загальне уявлення про види наслідків психічної травми, клінічній картині ГСР і ПТСР, можливість психокорекційного втручання. Сприяти усвідомленню учасниками свого поточного стану, усунення ореолу винятковості наявних психологічних проблем, встановлення зв'язку між психогенними факторами, виникненням і збереженням симптомів ПТСР. Довести розклад роботи психолога-консультанта. Відповісти на питання. 2. Психологічна діагностика (1,5 години) (ПТСР, Кеттелл, ПБО, ОСАДА). 3. Релаксація, вправи на покращення засинання (вправа «Безпечне місце») (0,5 год.).	Індивідуальні консультації на загальні теми
2 день	Тренінг відновлення ПБО у військовослужбовцями з ознаками ПТСР (3 години) (заняття № 1). Мета – знайомство, визначення індивідуальної ситуації розвитку, стану благополуччя.	Індивідуальні консультації на загальні теми
3 день	1. Групове заняття з саморегуляції – навчання способам подолання стресу та травми. 2. Освоєння методика Ключі Алієва.	Індивідуальні консультації на загальні теми
4 день	1. Групове заняття з сімейним психологом (2 год.). Мета – покращення реадптації до родини після тривалої розлуки та формування мотивації звернення на консультації до сімейного психолога. 2. Освоєння засобів контролю гніву (0,5 год.). 3. Релаксація, вправи на покращення засинання, вправи методики Ключі (0,5 год.).	1. Індивідуальні консультації на загальні теми. 2. Консультації сімейного психолога.

День	Групова робота	Індивідуальна робота
5 день	1. Групове заняття (лекція) сексолога / сексопатолога (2,5 год.). Мета – визначення шляхів розв’язання типових сексуальних проблем військовослужбовців, які перебувають у стресі та після тривалої розлуки з подружжям та формування мотивації звернення до сексолога / сексопатолога. 2. Релаксація, вправи на покращення засинання, вправи методики Ключі (0,5 год.).	1. Індивідуальні консультації на загальні теми. 2. Консультації сексолога / сексопатолога.
6 день	Тренінг відновлення ПБО у військовослужбовців з ознаками ПТСР (3 години) (заняття № 2). Мета – робота з ціннісно-смысловим блоком ПБО.	Індивідуальні консультації на загальні теми
7 день	1. Групове заняття з саморегуляції (2,5 год.) – робота з втратами. 2. Релаксація, вправи методики Ключі (0,5 годин).	Індивідуальні консультації на загальні теми
8 день	1. Групове заняття з саморегуляції (2,5 год.) – робота з залежностями. 2. Релаксація, вправи методики Ключі (0,5 год.).	Індивідуальні консультації на загальні теми
9 день	Тренінг відновлення ПБО у військовослужбовцями з ознаками ПТСР (заняття № 3) (3 години). Мета – робота з мотиваційно-вольовим блоком ПБО.	Індивідуальні консультації на загальні теми
10 день	1. Групове заняття з сімейним психологом (2,5 год.). Мета – покращення реадaptaції до родини після тривалої розлуки та формування мотивації звернення на консультації до сімейного психолога. 2. Релаксація, вправи на покращення засинання, вправи методики Ключі (0,5 год.).	1. Індивідуальні консультації на загальні теми 2. Консультації сімейного психолога
11 день	1. Групове заняття (лекція) сексолога / сексопатолога (2,5 год.). Мета – визначення шляхів розв’язання типових сексуальних проблем військовослужбовців, які перебувають у стресі та після тривалої розлуки з подружжям та для формування мотивації звернення до сексолога/сексопатолога. 2. Релаксація, вправи на покращення засинання, вправи методики Ключі (0,5 год.).	1. Індивідуальні консультації на загальні теми 2. Консультації сексолога / сексопатолога
12 день	1. Групове заняття з саморегуляції (2,5 год.) – навчання засобам самомотивування 2. Релаксація, вправи методики Ключі (0,5 годин)	Індивідуальні консультації на загальні теми

День	Групова робота	Індивідуальна робота
13 день	Тренінг відновлення ПБО у військовослужбовцями з ознаками ПТСР (заняття № 4) (3 години). Мета – робота з морально-комунікативним блоком ПБО.	Індивідуальні консультації на загальні теми
14 день	1. Тренінг ПБО (2 год.). 2. Заключне заняття № 5 (групове малювання майбутніх життєвих шляхів) 2. Психологічна діагностика (1 год.) (Методика ПТСР, ПБО, ОСАДА).	Індивідуальні консультації на загальні теми

Таким чином, запропонована система заходів психологічної реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій з урахуванням ступеня вираженості ознак психічних порушень і розладів (ГСР та ПТСР, РА та ін.) передбачає як сумісне, так і диференційоване застосування методів і способів психокорекційної та психопрофілактичної роботи, психотерапевтичного впливу.

Отримано 02.02.2017

УДК 159.9

Юрій Миколайович ШИРОБОКОВ,

докторант кафедри психології та педагогіки

*Харківського національного університету Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба,*

кандидат психологічних наук, доцент

НЕГАТИВНІ ПСИХОЕМОЦІЙНІ СТАНИ У ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АТО

Досліджено негативні психоемоційні стани у військовополонених в умовах проведення антитерористичної операції. Експериментально визначено негативні зміни у психіці військовослужбовців залежно від умов утримання полонених.

Досліджуючи проблему переживання негативних психоемоційних станів у представників правоохоронних органів С. С. Макаренко та Н. М. Калька відмічають, що під їх впливом можлива перебудова і зміна відносно стійких рис особистості [1]. Такі зміни, у психіці військовослужбовців, які пережили ситуацію військового полону в умовах проведення антитерористичної операції на сході нашої держави, ускладнюють надання їм психологічної допомоги після повернення до